

Azərbaycan Səhnəsinin Çəhrayı Xanımı

Müsahibim - Gənc Tamaşaçılar Teatrının aktrisası Zemfira Əbdülsəmədovadır... Onunla söhbətə hazırlaşanda gördüyüm, sevdiyim rollarımı göz önündən keçirirəm. Heç şübhəsiz, bu qədər fərqli olmağı bacarmaq, daban-dabana zidd xarakterləri canlandırmaq üçün çox istedadlı, peşekar, zəhmətkeş olmalısan. Amma bunlar kənardan görünənlərdir, yəqin ki, aktrisanın yaratıcılıq sirləri də kifayət qədərdir. Mənə elə gəlir ki, Zemfira xanımı özü haqqında danışmaq çətin məsələdir. Hər zaman təvazökarlığı, nəcibliyi, kübarlığı ilə seçilən xanım sənətdən kənar mövzulardan, şou və qalmaqallardan yüz faiz uzaqdır. Teatrda ən çətin dramatik rol da yaradır, canlı sənətin möcüzəsini göstərir tamaşaçıya... Amma eyni zamanda bir qədər ikinci dərəcəli görməyə alışdığımız seriallara da öz peşekarlığı ilə tamam başqa səviyyə, qeyri-adi ab-hava gətirir. Onun qəhrəmanları sanki bir zamansızlıq içərisindədirlər. Leyli və Məcnun zamanəsini də, müasir dövrü də eyni dərəcədə dəqiq çatdırır bilir ifası ilə... Sırf türk, yaxud tamam başqa millətdən olan obrazlarını o qədər təsirli yaradır ki, sənətin bəşəri bir proses, dünyəvi bir iş olduğuna, zaman və məkən sərhədi tanımamağına inanırsan.

Deyirlər, yaxşı sənətkar, hərtərəfli sənət adamı kimi yetişmək üçün üç əsas keyfiyyət olmalıdır: fitri istedad, zəhmətsevərlik, bəxt.

Aktrisa ilə söhbətləşəndən sonra anladım ki, tək-

cə istedad, zəhmət və bəxt kifayət deyilmiş. Sənət ardıcılı, fasiləsiz iş imiş. Zemfira xanım deyir ki, ən vacibi müşahidə qabiliyyətidir:

“Müxtəlif xarakterli insanları izləmək, müşahidə qabiliyyəti aktyora çox kömək edən keyfiyyətdir. Həyat təcrübəsi, insanları tanımaq, onlarla dil tapmaq, zamandan geri qalmamaq, dövrlə ayaqlaşmaq... Əgər o tarazlığı saxlaya, qızıl ortanı tuta bildinsə, uğura gedən yolda addımlayacaqsan. Hər obrazla birçə addım bəlkə də... Amma ölçü hissini itirməmək şərtilə. Çünki səhnə aktyordan o qədər dəqiqlik tələb edir ki. Lap zərgər dəqiqliyi, təklif olunmuş vəziyyətdə xarakterin daxili aləmini, emosiyalarını, plastikasını düzgün çatdırmaq sanki ülgüc üzəri ilə görmək kimidir. İstər bu, komediya olsun, istər dram. Amma tarazlıq itşə, nəticəni əldə etmək çox çətinləşir”.

Bəzən səhnədə obrazın hiss və düşüncələrini çox gözəl, təsirli çatdıran sənət adamları öz fikirlərini ifadə etməyə gələndə söz tapmurlar sanki. Zemfira xanım isə tək-cə qəhrəmanlarının yox, həm də özünün duyğu və düşüncələrinin adını dəqiq bilir. Bu, həm də zəngin mütaliədən gələn bacarıqdır. Onun sənətə, yaradıcılığa meyli kitablardan başlayıb. Orta məktəbin Azərbaycan bölməsində oxusa da, o dövrün ədəbiyyatı rusca olduğu üçün bu dili yaxşı öyrənib və klassiklərin əsərlərini ardıcılı mütaliə edib. Valideynləri isə kino həvəskarı olduqlarından tez-tez kinoya gedər, balaca Zemfiranı da özləriylə aparardılar. Aktrisa bu uşaqlıq xatirələrini çox böyük sevgiylə bölüşür:

“O qədər balaca idim ki, kino-teatr zalına sevincək girib yuxulu çıxırdım (gülür). Amma bu filmlər elə o yaşda çox təsirliydirdi mənə. Görünür, sənət zövqünün də, sevgisinin də təməli o vaxt qoyuldu. Ona görə həmişə uşaq tamaşalarında ikiqat məsuliyyət hiss edirdim. Balacaların zövqünün formalaşdığı yaşda səhv etməyə haqqımız yoxdu. Ailəmiz sənətə çox bağlıydı. Artıq V-VI siniflərdə “Azdrama”ya, Gənc Tamaşaçılar Teatrına gedir, tamaşaları böyük zövqlə seyr edirdim. Hətta Dram Teatrında Mehdi Məmmədovun quruluşunda “Dəli yığıncağı” tamaşasına baxanda necə sehləndiyim yadımdadır”.

Bütün bunlar gənc Zemfiranın həyatından izsiz ötür

keçmədi. Ali məktəb seçəndə də çox düşünmədi. Lakin seçiminə atasının necə münasibət bəsləyəcəyini təxmin edirdi. Anası dəstək olmasaydı, çətin ki, baş tutaydı bu sevdə... İncəsənət İnstitutunun elanlar lövhəsində qızının adını görəndə ana-bala bir-birinə sarmaşıb, sevinclərini bölüşmək üçün özlərini tələsik evə çatdırdılar. Ata da bu xəbəri elə özünəxas təmkinlə qarşıladı. Əvvəlcə: “Daha daxil olmusan da, nə deyim?” - söylədi, amma sonralar o da qızının seçimini dəstəklədi.

Zemfira xanımın söhbət etdikcə onun nə qədər vəfah, qədirşünas olduğunu hiss edirəm. Yaradıcılıq yolunda rolunu olan hər kəsin adını dönə-dönə çəkir. Mərhum sənətkar Hüseynağa Atakişiyevdən də çox böyük minnətdarlıqla danışıq.

“Hərdən mənə deyirlər ki, Hüseynağa Atakişiyev sənə nə verib axı, ondan bu qədər heyranlıqla danışırsan? Mən də cavab verirəm ki, o, mənim üçün böyük bir məktəb qoyub gedib. Hüseynağa Atakişiyev kimi rejissorun hazırladığı tamaşalarda oynamaq hər aktyora qismət olmur. Mənim ən böyük təsəllim, sevincim budur ki, onun tələbəsi, aktrisası olmuşam. Hər kəsin bəxtinə belə müəllim, belə ustad düşür”, - deyərək Zemfira xanım etiraf edir.

Hələ Şəki teatrında çalışdığı zaman Hüseynağa Atakişiyevin quruluşunda “Romeo və Culyetta” tamaşasını və özünün Culyettasını unutmur! Culyetta ilə bağlı simvolik bir xatirəsini də bölüşür:

“Tamaşa ilə Moskvaya getmişdik. Culyetta, yəni mən səhnəyə ağ göyərçinlə çıxmalı idim. O göyərçin o qədər öyrəşmişdi ki, mənə. Bakıdan aparmışdıq onu. Ağ rəngli uzun libas geyinmişdim, rəqs edərkən paltarın qafre ətəyi dalğalandıqca göyərçin də mənə qoşulub qanad açırdı. Sanki özüm o səhnəni kənardan görürdüm. Həmin səfərimizdən sonra çoxlu rensenziyalar dərc olundu. Hüseynağa Atakişiyevin Moskva Teatr Cəmiyyətində böyük nüfuzu vardı. Tamaşaya da reaksiyalar, müsbət rəylər az olmadı. Sonralar Şəki teatrının truppası bu tamaşayla Kazanda keçirilən Şekspir festivalında, Kazandan sonra isə İrevanda baş tutan eyniadlı festivalda çıxış etdi. Amma o göyərçinlə rəqs sanki bir film kadri kimi qaldı yaddaşımda”.

+++

“Obraz üzərində işləyərkən xarakterin daxili plastikasını tapmaq əsasdır. Mühit, situasiya, ovqat aktyorun özünü tam sərbəst hiss etməyi üçün böyük zəmin yaradır”, - deyir Zemfira xanım. Görünür, teatr adlı böyük və sirli aləm elə bütün bunların cəmidir. Bu mənada sevilən aktrisanın müxtəlif teatrlarda işləməsi, fərqli mühitlərdə özünəməxsusluğunu qoruması mühüm məqamdır.

Şəki teatrından sonra Musiqili Komediya Teatrında çalışmağa başlayır. Burada isə onun tərəf-müqabilləri mərhum sənətkarlarımız Hacibaba Bağirov, Nəsim Zeynalova, Səyavuş Aslan kimi qeyri-adi şəxsiyyətlər olub. Zemfira xanım o günləri belə xatırlayır :

“Doğrudan da, Musiqili Komediya Teatrı çox böyük məktəb idi. Bu teatrdə ilk rolum Vaqif İbrahimovun quruluş verdiyi “Gözün aydın” tamaşasında tibb kapitanı Güllər obrazı idi. Elə V.İbrahimovla tanışlığım da Hüseynağa müəllimin sayəsində olmuşdu. O zaman mən xorda çalışmağa başladım. Vaqif müəllimin də bir xüsusiyyəti vardı: bacarıqlı aktyoru dərhal gözü tuturdu. Hüseynağa müəllim mənə ona təqdim edəndə demişdi ki, bu aktrisa həm dram janrında, həm də komedik rollarda oynayıb. İlk tamaşa əla alındı. Vaqif İbrahimovlu artıq növbəti tamaşada mənə rol vermişdi. Maraqlı kitablar hədiyyə edirdi, oxuyum, mütləməni zənginləşdirirdi. Daha sonra V.İbrahimovun quruluş verdiyi “92 dəqiqəlik gülüş” tamaşasında da oynadım. Hacibaba Bağirovun təkidiylə mənə xordan birbaşa aktyor truppasına keçirdilər”.

+++

Bir müddət sonra H. Bağirovun “Tənqid - Təbliğ” teatrında çalışdı, ondan sonra isə Hüseynağa Atakişiyev “Gənclər Teatrı”nı yaradınca Zemfira xanım yenidən ustadı ilə işləməyə davam etdi. 1989-cu ildə Gənclər Teatrı Y. Səmədoğlunun “Qətl günü” əsəri ilə qapılarını tamaşaçıların üzünə açdı. Zemfira xanım təkəcə aktrisa kimi yox, həm də Qadın kimi taleyini bu sənət məbədinə tapdı. Həyat yoldaşı, sevilen aktyor Ədalət Əbdülməmedovla birgə çalışdı və ailə qurdu. Bu gün də sənətlə yaşayan bu iki insan həm eyni damın altında gözəl, savadlı balalarını böyüdürlər, həm

də Gənc Tamaşaçıları Teatrında birgə çalışırlar. Amma kənardan çox şən, qayğısız, mehriban görünən ailənin yolu heç də hamar, asan olmayıb. Çətin 90-cı illərdə ailənin maddi durumuna yardım məqsədilə Türkiyədə üç il yaşamağı olublar. Amma həmişəlik orda qalıb, çalışa bilməyiblər. Vətənə döndükdən sonra Ədalət müəllim yenidən doğma teatrdəki işinə qayıdır, Zemfira xanım isə İncəsənət gimnaziyasının “Teatr” şöbəsində dərs deməyə başlayır. O, İncəsənət gimnaziyasında çox işlər görür: özünəməxsus təmkin və səbrlə illər boyu müəllimlərdən öyrəndiklərini, səhnədə topladığı təcrübəni tələbələrə ötür.

O təzadlı günlərdən, balaca aktyorlarının yaradıcılığından Zemfira xanım fəxrlə danışıq:

“Əvvəlcə səhnə danışığı fənninin tədrisiylə bərabər, kiçik səhnəciklər də qururdum. Şöbə müdiri, kurs rəhbərim Nəsir Sadıqzadənin gəlini Hicran Sadıqzadə ilə tale bizi birləşdirdi. Onun təkidiylə tamaşalar işləməyə başladım. Bir rejissor kimi özümü sınaq etdim. Hüseynağa müəllimdən görüb-götürdüklərim, təcrübələrim mənə kömək oldu. Əsasən də klassik ədəbiyyata müraciət edirdim. Ekzöperinin “Balaca şahzadə”sini, M. Füzulidən “Leyli və Məcnun” duetini, M. Ə. Sabirin satirik şeirlərindən ibarət kompozisi-

ya, “Qırmızıpapaq” uşaq nağlını və s. işlədim. Ə.Cəmilin “Can nənə, bir nağıl də” şeirini isə səhələşdirdim. Əlbəttə, özüm də dərk edirəm ki, bütün varlığım ilə səhnəyə bağliyam. Amma həm də onu bilirəm ki, yaradıcı adam üçün əsas olan özünü, düşüncələrini, varlığını ifadə etmək, nə qədər pafoslu səslənsə də, millətin üçün, onun balaları üçün faydalı olmaqdır. Bəzən düşünürəm, teatrdakı işimə fasilə verməsəydim, daha nə qədər rollara imza ata bilirdim. Amma dərhal ana kimi baxıram vəziyyətə və şükür edirəm ki, övladların sağlam böyüdü, maddi rifahımız yaxşılaşdı. Arzu olunan rollar isə həm də qismətdir”.

***

Zemfira xanım İncəsənət İnstitutunun “Teatr və kino aktyorluğu” fakültəsini bitirib. Teatrdakı fəaliyyəti ilə yanaşı, seriallarda da çəkilib. Son zamanlar “Bir qadın”da Zöhrə ana, “Son nəfəs”də Zümrüd obrazları ilə televiziya izləyicilərinin böyük marağına səbəb olub. Ümumiyyətlə, ekranda bir çox fərqli işlərə imza atıb, son vaxtlar bəstəkar Asəf Zeynallı haqda “Asəf” filmində Kövçək Səfərəliyevanı necə böyük istedadla canlandırması da sənətsəvərlər tərəfindən xeyli müsbət müzakirələrə səbəb oldu. Bütün bu uğurları ilə yanaşı, televiziya məkanının sənət adamına şöhrət gətirməsinə baxmayaraq, teatr onun üçün ən doğma məkan, ən rahat nəfəs aldığı yerdirdir.

***

Zemfira xanımın teatrın ətrafında gözə-gözə söhbətləşirik. Onun özünə nə qədər tələbkar yanaşdığını hiss edirəm. Tamaşaçıları sevən aktrisanı tanıyıb salamlayırlar. Hər biri ilə köhnə tanışlar kimi, dostsayağı hal-əhval tutur. Düşünürəm, indiki beş-üç epizodik roldan başı gicəllənən cavanlara bu qədər dərin, təvazökar, müdrik bir xanım örnək ola bilər. O, həm həyatın, həm də sənət prosesinin hər anını yaşamaq, öyrənmək, yaratmaq üçün fürsət bilir. Sevdiiyim rollarından, qeyri-adi istedadla yaratdığı qəhrəmanlardan danışanda təvazökarlıqla gülümsəyir. Suallarıma cavab aldıqca anlayıram ki, istər sənətdə, istərsə də gerçək həyatda, əslində bunları bir-birindən ayırmaq mümkün də deyil, əsas olan bütövlükdür, tamlıqdır. Bü-

töv şəxsiyyət olmağın isə şərtləri, tələbləri daha ağırdır. Həmsöhbətim bunu daha çox ailə tərbiyəsi və böyüdüyi mühitlə bağlayır. Deyir ki, ailə, mühit və təhsil üçü birlikdə yetişdirməlidir insanı. Və o, tutduğu yolda özünü tərbiyə etməyi, naqis cəhətlərdən azad olmağı zamanla öyrənməli, bacarmalıdır. Bunlardan danışa-danışa söhbətimiz başlıq üçün seçdiyim əsas mövzuya yönəlir. Gənc Tamaşaçılar Teatrında Əməkdar artist Nicat Kazımovun quruluş verdiyi E.E.Şmidtin “Tanrıya 14 məktub” səhnə əsərinin əsas qəhrəmanı Roza nənədən - Çəhray xanımdan danışırıq. Ürək parçalayan mövzuda olan əsər sağalmaz xəstəliyə düşərək, erkən yaşından ölümün bir addımında olan Oskarın (tamaşada Oskarı gənc aktyor Anar Səfiyev canlandırır) kədərli taleyindən bəhs edir. Daha doğrusu, bu cür ümidsiz durumda olan balacaya ömrünün son günlərini işıqlı, sevincli, nikbin yaşamağa yardımçı olan Roza nənə və Oskar ünsiyyətindən. Roza nənə balaca Oskarı Tanrıya hər gün məktub yazmağa sövq edir və səsinin uca Yaradana çatacağına inanır. Əlbəttə, xəstəlik sağalmazdır, ölüm qaçılmazdır, amma qalan zamanı ümid və kövrək də olsa, sevinc içində yaşamaq vacibdir. Zemfira xanımın danışdığıca anlayıram ki, bütün söhbətimiz boyu həyatının və yaradıcılığının fərqli dövrlərinə aid açıqlamalarında o, gerçək bir fədakar xarakterindən çıxış edir. Roza nənə obrazının belə təsirli, ürəklərə nüfuzedicisi olması elə onun öz xasiyyətindən irəli gəlir. Tanrıya, İlahi ədalətə inamının heç vaxt sarsılmaması, özünə güvənməsi və yaşadığı anın tələbi ilə qəhrəmanı dediyi kimi, “çıxış yolunun hər zaman var olmasına” inandırması onun əsas özəlliyidir.

Zemfira Əbdülşəmədovanın yaradıcılıq yoluna nəzər salanda çoxlu maraqlı, rəngarəng rolların, fərqli işlərin adlarını sadalaya bilərik. Ancaq eyni zamanda aktrisanın şövqü, sənət eşqi, enerjisi yeni, hətta gözəlməz, xarakterik obrazlar yaradacağına, tamaşaçısını, onu sevenləri sevinciləndirəcəyinə söyləməyə əsas verir. Culyettanın ötkələri ilə sinxron qanad çalan, sühl, gözəllik, azadlıq rəmzi olan göyərçin isə hər zaman aktrisanın başı üstündədir, onun nurlu simasından, işıqlı qəhrəmanlarından güc alıb yaşayır.